

บทที่ 2
ระบบการศึกษาของไทย
และแนวคิดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายเพื่อการลงทุนทางการศึกษา

2.1 ความหมายของการศึกษา¹

การศึกษา หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่พัฒนาความสามารถ ทักษะ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล และเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตของมนุษย์ซึ่งจะต้องเรียนรู้ตลอดไป อาจจะเรียนรู้โดยตรงจากห้องเรียนซึ่งประกอบด้วยหลักสูตรและการสอนเป็นหลัก และเรียนรู้จากสภาพภายนอกห้องเรียน หรือเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมทั่วไป เพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและทำประโยชน์ให้แก่สังคมที่ตนอาศัยอยู่ด้วย

2.2 ระบบบริหารการศึกษาไทย

ระบบบริหารการศึกษาคือระบบที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารราชการแผ่นดิน จึงมี การอิงระบบบริหารราชการแผ่นดินเป็นหลัก การบริหารการศึกษามี 3 ส่วน คือ การบริหารการศึกษาในหน่วยราชการส่วนกลาง การบริหารการศึกษาในหน่วยราชการส่วนภูมิภาค และการบริหารการศึกษาในหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบดังนี้²

1. การบริหารการศึกษาในหน่วยราชการส่วนกลาง มีหน้าที่ในการวางแผนนโยบาย ควบคุมและจัดการบริการการศึกษาโดยส่วนรวมของประเทศ มีหน่วยงานหลักรับผิดชอบ คือ

1.1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นส่วนราชการที่มีฐานะเทียบเท่ากรม สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการให้แก่สภาการ

¹ สิทธิชัย ธาตานิติ, การศึกษา กับ สังคม, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2529 : หน้า 3.

² ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การจัดและการบริหารอาชีวศึกษา, กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, 2542 : หน้า 53 – 66.

ศึกษาโดยมีหน้าที่สำคัญคือ กำหนดนโยบายการศึกษาของประเทศ วางแผนการศึกษาของประเทศ และส่งเสริมการศึกษาของมหาวิทยาลัย ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ วิจัยและให้บริการเกี่ยวกับการศึกษาแก่หน่วยงานอื่น และเป็นศูนย์ประสานงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษาของชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ แบ่งหน่วยราชการออกเป็น 7 หน่วย คือ

- สำนักเลขาธิการกรม
- หน่วยการประชุม
- หน่วยมาตรฐานการศึกษา
- หน่วยโครงการ
- หน่วยวิจัยการศึกษา
- หน่วยงานศูนย์ข้อมูลการศึกษา
- หน่วยประสานงาน

1.2 กระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา การศาสนา และการศิลปวัฒนธรรม รับผิดชอบการจัดดำเนินการศึกษาให้เป็นไปตามแผนการศึกษาชาติ และแนวนโยบายด้านการศึกษาของรัฐ โดยรับผิดชอบระดับการศึกษาต่าง ๆ คือ ระดับอุดมศึกษาที่นอกเหนือจากความรับผิดชอบของทบวงมหาวิทยาลัย ระดับมัธยมศึกษา ระดับประถมศึกษาและการศึกษาอื่น ๆ เช่น การศึกษาพิเศษ การศึกษานอกโรงเรียน ความรับผิดชอบนี้จะครอบคลุมทั้งในด้านการกำหนดหลักสูตร พัฒนาหลักสูตร การสอนและการประเมิน แบ่งส่วนราชการออกเป็น 15 หน่วยงาน คือ

1.2.1 สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการ เมือง งานธุรการของรัฐมนตรี งานประสานงาน งานเรื่องราวร้องทุกข์ของราษฎรและงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเมืองของรัฐมนตรี แบ่งงานออกเป็น 2 ฝ่าย คือ

- 1) ฝ่ายการเมือง
- 2) ฝ่ายตรวจสอบเรื่องราวและบริหารงานทั่วไป

1.2.2 สำนักงานปลัดกระทรวง มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับราชการประจำทั่วไปของกระทรวง และราชการที่มีได้เป็นหน้าที่ของกรมใดกรมหนึ่งโดยเฉพาะ มีปลัดกระทรวงซึ่งเป็นข้าราชการประจำสูงสุด เป็นผู้บังคับบัญชา แบ่งราชการออกเป็น

1) ส่วนกลาง ประกอบด้วย กองกลาง กองการเจ้าหน้าที่ กองคลัง กองนิติการ กองแผนงาน กองการสัมพันธ์ต่างประเทศ กองตรวจและรายงาน สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา และสำนักงานศึกษาธิการเขต

การตั้งเขตการศึกษากระทรวงศึกษาธิการได้แบ่งท้องที่ทั่วราชอาณาจักรออกเป็นเขตการศึกษา เพื่อบริหารงานทางวิชาการเกี่ยวกับการประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม แบ่งเขตการศึกษาออกเป็น 13 เขต และมีศึกษาธิการเขตซึ่งเป็นข้าราชการส่วนกลาง เป็นผู้รับผิดชอบประจำเขตนี้ ๆ คือ

- เขตการศึกษากรุงเทพมหานคร สำนักงานศึกษาธิการเขต ตั้งอยู่ ชั้น 3 อาคารหอประชุมคุรุสภา และมีเขตภายในท้องที่กรุงเทพมหานคร
- เขตการศึกษา 1 สำนักงานศึกษาธิการเขต ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครปฐม และมีเขตภายในท้องที่ 5 จังหวัด คือ จังหวัดนครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ และสมุทรสาคร
- เขตการศึกษา 2 สำนักงานศึกษาธิการเขต ตั้งอยู่ที่จังหวัดยะลา และมีเขตภายในท้องที่ 4 จังหวัด คือ จังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี และสตูล
- เขตการศึกษา 3 สำนักงานศึกษาธิการเขต ตั้งอยู่ที่จังหวัดสงขลา และมีเขตภายในท้องที่ 5 จังหวัด คือ จังหวัดสงขลา ชุมพร นครศรีธรรมราช พัทลุง และสุราษฎร์ธานี
- เขตการศึกษา 4 สำนักงานศึกษาธิการเขต ตั้งอยู่ที่จังหวัดภูเก็ต และมีเขตภายในท้องที่ 5 จังหวัด คือ จังหวัดภูเก็ต กระบี่ ตรัง พังงา และระนอง
- เขตการศึกษา 5 สำนักงานศึกษาธิการเขต ตั้งอยู่ที่จังหวัดราชบุรี และมีเขตภายในท้องที่ 6 จังหวัด คือ จังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และสุพรรณบุรี
- เขตการศึกษา 6 สำนักงานศึกษาธิการเขต ตั้งอยู่ที่จังหวัดลพบุรี และมีเขตภายในท้องที่ 7 จังหวัด คือ จังหวัด ลพบุรี ชัยนาท พระนครศรีอยุธยา สระบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง และอุทัยธานี
- เขตการศึกษา 7 สำนักงานศึกษาธิการเขต ตั้งอยู่ที่จังหวัดพิษณุโลก และมีเขตภายในท้องที่ 8 จังหวัด คือ จังหวัดพิษณุโลก กำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิจิตร เพชรบูรณ์ สุโขทัย และอุดรดิตถ์
- เขตการศึกษา 8 สำนักงานศึกษาธิการเขต ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ และมีเขตภายในท้องที่ 8 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน

เขตการศึกษา 9	สำนักงานศึกษาธิการเขต ตั้งอยู่ที่จังหวัดอุดรธานี และมีเขตภายในท้องที่ 6 จังหวัด คือ จังหวัดอุดรธานี ขอนแก่น เลย สกลนคร หนองคาย และหนองบัวลำภู
เขตการศึกษา 10	สำนักงานศึกษาธิการเขต ตั้งอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี และมีเขตภายในท้องที่ 8 จังหวัด คือ จังหวัดอุบลราชธานี กาฬสินธุ์ นครพนม มหาสารคาม ยโสธร ร้อยเอ็ด มุกดาหาร และอำนาจเจริญ
เขตการศึกษา 11	สำนักงานศึกษาธิการเขต ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา และมีเขตภายในท้องที่ 5 จังหวัด คือ จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และสุรินทร์
เขตการศึกษา 12	สำนักงานศึกษาธิการเขต ตั้งอยู่ที่จังหวัดชลบุรี และมีเขตภายในท้องที่ 8 จังหวัด คือ จังหวัดฉะเชิงเทรา จันทบุรี ชลบุรี นครนายก ปราจีนบุรี ระยอง ตราด และสระแก้ว

2) ส่วนภูมิภาค กระทรวงศึกษาธิการแบ่งท้องที่การศึกษาออกเป็นจังหวัดและอำเภอ โดยมีศึกษาธิการจังหวัดและศึกษาธิการอำเภอรับผิดชอบ

ศึกษาธิการจังหวัด ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา และช่วยเหลือผู้ว่าราชการจังหวัดในราชการแผ่นดินอันเป็นงานในหน้าที่ และความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ศึกษาธิการจังหวัดเป็นสำนักงานบริหาร

ศึกษาธิการอำเภอ ทำหน้าที่ช่วยเหลือนายอำเภอในราชการแผ่นดินอันเป็นงานในหน้าที่และความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ศึกษาธิการอำเภอ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการและมีสำนักงานศึกษาธิการเป็นสำนักงานบริหาร

1.2.3 สถาบันราชภัฏ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับผลิตครู อบรมครูให้มีวุฒิทางครูส่งเสริมให้ครูมีคุณวุฒิสูงขึ้น การวิจัยศึกษาเกี่ยวกับการฝึกหัดครู ผลิตตำราประกอบการสอน แบ่งส่วนราชการออกเป็น สำนักงานเลขานุการกรม กองการเจ้าหน้าที่ กองคลัง กองแผนงาน กองส่งเสริมวิทยฐานะครู กองการฝึกหัดครู กองการพัฒนาอาคารสถานที่ หน่วยศึกษานิเทศก์และวิทยาลัยครู

1.2.4 สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงานเกี่ยวกับข้าราชการครูตาม พ.ร.บ. พ.ศ.2523 แบ่งส่วนราชการออกเป็น สำนัก

งานเลขานุการกรม กองวินัยและนิติกร กองมาตรฐานตำแหน่ง กองวิชาการและบริหารงานบุคคล กองตรวจสอบและทะเบียนประวัติ

1.2.5 กรมการศาสนา มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการศาสนาและวัฒนธรรม และเป็นสำนักงานเลขานุการมหาเถรสมาคม การส่งเสริมพระพุทธศาสนา การอุปถัมภ์ศาสนาอื่น การพัฒนาวัด การพัฒนาศีลธรรมและจริยธรรม แบ่งส่วนราชการเป็นดังนี้ สำนักงานเลขานุการกรม กองแผนงาน กองการศาสนศึกษา กองทุนศาสนสถาน กองการศาสนูปถัมภ์ สำนักงานเลขานุการมหาเถรสมาคม สำนักงานศาสนสมบัติ

1.2.6 กรมการศึกษานอกโรงเรียน มีหน้าที่ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน อบรมอาชีพพระยาศรี ส่งเสริมและบริการการอ่าน พิพิธภัณฑการศึกษ การศึกษาทางสื่อมวลชนและอื่น ๆ มีหน่วยงานดังนี้ สำนักงานเลขานุการกรม กองแผนงานและวิจัย กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน กองปฏิบัติการ ศูนย์เทคโนโลยีการศึกษา ศูนย์บริการเพื่อการศึกษา หน่วยศึกษานิเทศก์

1.2.7 กรมพลศึกษา มีหน้าที่และความรับผิดชอบดังนี้ คือ ส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ทางพลศึกษา สุขศึกษา สวัสดิศึกษา นันทนาการ กีฬา ลูกเสือ ยุวกาชาด ควบคุมดูแลความประพฤตินักเรียน แบ่งส่วนราชการ เป็น สำนักงานเลขานุการกรม กองส่งเสริมพลศึกษาและสุขภาพ กองยุวกาชาด กองลูกเสือ กองกีฬา กองกรีฑาสถาน กองสารวัตรนักเรียน หน่วยศึกษานิเทศก์

1.2.8 กรมวิชาการ มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับวิชาการทั้งปวงของกระทรวงโดยเฉพาะการควบคุมมาตรฐานคุณภาพการศึกษา หลักสูตรแบบเรียน แผนการเรียน การศึกษา มีหน่วยงาน ในสังกัด คือ สำนักงานเลขานุการกรม กองวิจัยทางการศึกษา ศูนย์แนะแนวศึกษา ศูนย์พัฒนาหนังสือ กองพัฒนาหลักสูตร สำนักงานทดสอบทางการศึกษา

1.2.9 กรมศิลปากร มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการผดุงรักษา ส่งเสริมเผยแพร่ศิลปวิทยาการ และวัฒนธรรมของชาติในด้านศิลปกรรม วรรณกรรม โบราณคดี ประวัติศาสตร์ จดหมายเหตุแห่งชาติ คู่มือรักษามรดกโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของชาติ แบ่งส่วนราชการออกเป็น สำนักงานเลขานุการกรม กองการสังคีต กองสถาปัตยกรรม กองหัตถศิลป์ กองหอสมุดแห่งชาติ กองพิพิธภัณฑสถาน สำนักงานหน่วยศิลปากร

1.2.10 กรมสามัญศึกษา มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการส่งเสริมการมัธยมศึกษา การศึกษาพิเศษและการศึกษาสงเคราะห์ มีหน่วยงานดังนี้ สำนักงานเลขานุการกรม กองการเจ้าหน้าที่ กองคลัง กองแผนงาน กองออกแบบและก่อสร้าง กองการมัธยมศึกษา กองการศึกษาพิเศษ กองพัสดุและอุปกรณ์การศึกษา สำนักงานโครงการพิเศษ หน่วยศึกษานิเทศก์

1.2.11 กรมอาชีวศึกษา มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาด้านวิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการด้านเศรษฐกิจ สังคม และนโยบายของประเทศโดยจัดการศึกษาวิชาชีพ 5 ประเภท คือ ประเภทเกษตรกรรม คหกรรม อุตสาหกรรม พณิชยกรรม และศิลปหัตถกรรม ในระดับวิชาชีพ วิชาชีพชั้นสูง วิชาชีพเทคนิค ระดับฝึกหัดครู และหลักสูตรระยะสั้น และให้หน่วยงาน กองวิทยาลัยอาชีวศึกษา กองวิทยาลัยเทคนิค และกองวิทยาลัยเกษตรกรรม เป็นผู้ ทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลการจัดการศึกษาโดยตรง และแบ่งส่วนราชการออกเป็น สำนักงาน เลขานุการกรม กองการเจ้าหน้าที่ กองคลัง กองแผนงาน กองบริการเครื่องจักรกล กองออกแบบและก่อสร้าง หน่วยงานพิเศษ

1.2.12 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา แบ่งส่วนราชการออกเป็น สำนักงานเลขานุการกรม กองคลัง กองนโยบายและแผน กองการเจ้าหน้าที่ กองวิชาการ หน่วยงานพิเศษ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ สำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร

1.2.13 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการควบคุมส่งเสริม และให้บริการแก่สถานศึกษาเอกชนทั่วประเทศตั้งแต่ระดับอนุบาลศึกษาถึงระดับอาชีวศึกษา แบ่งส่วนราชการออกเป็นสำนักงานเลขานุการกรม กองสถานศึกษาเอกชน กองทะเบียนและสถิติ กองควบคุมและติดตามการปฏิบัติงาน กองส่งเสริมและอุดหนุน ฝ่ายแผนงาน ฝ่ายสถานศึกษาพิเศษ

1.2.14 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการพัฒนาส่งเสริมและป้องกันแก้ไขปัญหาวัฒนธรรมของชาติ แบ่งหน่วยราชการออกเป็น สำนักงานเลขานุการกรม กองวิจัยและวางแผน กองส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม กองวัฒนธรรมสัมพันธ์

1.2.15 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล มีหน้าที่และความรับผิดชอบ ผลิตครูอาชีวศึกษาระดับปริญญาตรี จัดการศึกษาอาชีวศึกษา ทั้งระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี และประกาศนียบัตรชั้นสูง วิจัยส่งเสริมการอาชีวศึกษา และการให้บริการทางสังคม แบ่งหน่วยงานออกเป็น กองกลาง กองการเจ้าหน้าที่ กองงานวิทยาเขต กองคลัง สำนักงานวิชาการและทดสอบ กองบริการ กองแผนงาน กองพัฒนาอาคารสถานที่ สถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร คณะวิชา 9 คณะ คือ คณะศิลปศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ เกษตรศาสตร์บางพระ วิศวกรรมเทคโนโลยี บริหารธุรกิจ คหกรรมศาสตร์ ศิลปกรรม นาฏศิลป์และดุริยางค์ เกษตรศาสตร์นครศรีธรรมราช 'สำนักบริการทางวิชาการและทดสอบ 1 สำนัก และสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตร 1 สถาบัน

1.3 ทบวงมหาวิทยาลัย เป็นส่วนราชการที่มีฐานะเทียบเท่ากระทรวงมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินการ และกำกับการศึกษาของรัฐและเอกชนในระดับอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัยมีการแบ่งส่วนราชการ ดังนี้

- 1.3.1 สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี
- 1.3.2 สำนักงานปลัดกระทรวง
- 1.3.3 มหาวิทยาลัย / สถาบันอุดมศึกษาจำกัดรับ ประกอบด้วย
 - จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 - มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 - มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 - มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 - มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
 - มหาวิทยาลัยบูรพา
 - มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 - มหาวิทยาลัยมหิดล
 - มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 - มหาวิทยาลัยศิลปากร
 - มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
 - มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
 - มหาวิทยาลัยแม่โจ้
 - สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
 - สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
 - สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
 - มหาวิทยาลัยทักษิณ
- 1.3.4 มหาวิทยาลัย / สถาบันอุดมศึกษาไม่จำกัดรับ ประกอบด้วย
 - มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 - มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 1.3.4 มหาวิทยาลัย / สถาบันอุดมศึกษาในกำกับ ประกอบด้วย
 - มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
 - มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

- มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
- มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

1.4 หน่วยงานอื่นในส่วนกลาง ในหน่วยราชการส่วนกลางนอกจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัยแล้วยังมีหน่วยงานอื่นที่จัดเกี่ยวกับการศึกษาเช่น กระทรวงกลาโหมมีโรงเรียนทหาร กระทรวงมหาดไทยมีโรงเรียนนายร้อยตำรวจ โรงเรียนนายสิบตำรวจ และโรงเรียนนายพลตำรวจ กระทรวงสาธารณสุขมีวิทยาลัยพยาบาล นอกจากนี้ก็ยังมีกระทรวงอื่นที่จัดเกี่ยวกับการศึกษาและฝึกอบรมเฉพาะ

2. การบริหารการศึกษาในหน่วยราชการส่วนภูมิภาค ในหน่วยราชการส่วนภูมิภาคการบริหารการศึกษาแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

2.1 ระดับจังหวัด หน่วยราชการในระดับนี้คือ สำนักงานการศึกษาธิการจังหวัด มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาในจังหวัดนั้น ๆ ได้แก่ งานโรงเรียนรัฐบาล งานการศึกษาผู้ใหญ่ และการศึกษานอกโรงเรียน งานการศึกษาเอกชน งานการศึกษาพิเศษ เป็นต้น

2.2 ระดับอำเภอ หน่วยงานราชการในระดับนี้มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาในอำเภอนั้น ๆ ได้แก่ สำนักงานศึกษาธิการอำเภอมีหน้าที่เช่นเดียวกับศึกษาธิการจังหวัด แต่มีขอบเขตของงานเฉพาะอำเภอเท่านั้น

3. การบริหารการศึกษาในหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น ในราชการส่วนท้องถิ่นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการบริหารการศึกษา ได้แก่ เทศบาล สำนักการศึกษาและเขตกรุงเทพมหานคร กองการศึกษาเมืองพัทยา

3.1 เทศบาล มีหน้าที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงานการศึกษาระดับประถมศึกษาของเทศบาล

3.2 สำนักงานการศึกษาและเขตกรุงเทพมหานคร มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาทั้งประถมศึกษา การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาพิเศษ การศึกษาด้านอาชีวศึกษา เป็นต้น

3.3 กองการศึกษาเมืองพัทยา มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาของเมืองพัทยา งานนันทนาการและบริการ การศึกษา งานโรงเรียน งานกีฬา วัฒนธรรมและส่งเสริมเยาวชน เป็นต้น

2.3 จุดมุ่งหมายทางการศึกษาของประเทศไทย

จุดมุ่งหมายทางการศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อให้บุคคลมีคุณลักษณะตามที่สังคมหรือประเทศชาติต้องการ ซึ่งจุดมุ่งหมายทางการศึกษาตามระดับการศึกษามีดังนี้³

1. การศึกษาก่อนการประถมศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนการศึกษาก่อนบังคับ เพื่อเตรียมเด็กให้มีความพร้อมทุกด้าน เพื่อเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษา
2. การศึกษาระดับบังคับประถมศึกษา มีความมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถพื้นฐาน สามารถคงสภาพอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ มีความสามารถในการประกอบอาชีพตามสมควรแก่วัยและความสามารถ และสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. การศึกษาระดับบังคับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาหลังระดับประถมศึกษา ก่อนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
4. การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทั้งทางวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจ และความถนัด เพื่อให้แต่ละบุคคลเข้าใจและรู้จักเลือกอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม
5. การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งพัฒนาความเจริญของงามทางสติปัญญา และความคิด เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ และวิชาชีพชั้นสูง เพื่อพัฒนาประเทศ และมุ่งพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้และความเข้าใจใน ศิลปวัฒนธรรม ให้สามารถดำเนินชีวิตอันมีคุณค่าแก่บุคคล สังคม และประเทศชาติ

2.4 ระบบการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535

การศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้

³ พันธ หันนาคินทร์, การศึกษาของไทย, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, พิมพ์ครั้งที่ 1, 2525 :

พัฒนาตนเองด้านต่าง ๆ ตลอดช่วงชีวิตตั้งแต่การวางรากฐานพัฒนาการของชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถด้านต่าง ๆ ที่จะดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะช่วยให้บุคคลดำรงชีวิตในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคม การศึกษาจึงจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้ดีที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ เพื่อช่วยส่งเสริมการพัฒนาสังคมหรือประเทศชาติทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเพื่อให้สมาชิกในสังคมได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง อันจะนำมาซึ่งพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งจะช่วยให้สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมโดยรวมได้เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นการศึกษาจำเป็นต้องจัดอย่างเป็นระบบ มีระเบียบและมาตรฐาน เพื่อสะดวกต่อการควบคุมและปฏิบัติ

ระบบการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 เป็นระบบที่ให้บุคคลได้ศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองทั้งในด้านปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคมอย่างสมบูรณ์และสามารถสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ระบบการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้จำแนกการศึกษาออกเป็น 3 ระบบอย่างกว้าง ๆ ได้แก่

1. การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education)

การศึกษาลักษณะนี้ รัฐบาลเป็นผู้รับผิดชอบจัดตั้งขึ้นโดยมีสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และสถานศึกษาที่เรียกชื่อเป็นอย่างอื่น เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างพลเมืองให้มีคุณลักษณะและความรู้ความสามารถตามที่วางแผนไว้ มีระเบียบและกำหนดกฎเกณฑ์การเข้า การออก การไปเรียน ระยะเวลาเรียน การวัดผลและประเมินผล ตลอดจนระเบียบต่าง ๆ ระบุไว้แน่ชัดสำหรับยึดถือปฏิบัติ ลักษณะวิธีการศึกษาแบบนี้ สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นที่ยอมรับกันทั้งในแง่ความเชื่อและในแง่ตัวบทกฎหมาย

การศึกษาในระบบโรงเรียนสำหรับประเทศไทยมีหลายระดับ คือ

1.1 การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เป็นการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาความพร้อมของเด็ก ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ และสังคม เพื่อรับการศึกษาระดับต่อไป ซึ่งการจัดการศึกษาระดับนี้อาจจัดอยู่ในรูปของชั้นเด็กเล็ก อนุบาลศึกษา หรือในรูปของศูนย์พัฒนาเด็กประเภทต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

⁴ ฝ่ายวิชาการ สำนักพิมพ์พิสิทส์เซ็นเตอร์, แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิสิทส์เซ็นเตอร์, พิมพ์ครั้งที่ 1, 2539 : หน้า 21.

1.2 การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษามุ่งวางรากฐานเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้และความสามารถขั้นพื้นฐาน และให้สามารถคงการอ่านออก เขียน และคำนวณได้

1.3 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนา คุณธรรม ความรู้ ความสามารถ และทักษะต่อจากระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนได้ค้นพบความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของตนเอง ทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนมีความสามารถในการประกอบกิจการงานและอาชีพตามควรแก่วัย

1.4 การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา หรือเพื่อให้เพียงพอแก่การประกอบกิจการงานและอาชีพที่ตนถนัด ทั้งอาชีพอิสระและรับจ้าง รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางสังคมที่จำเป็น สำหรับการประกอบกิจการงานและอาชีพ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข

1.5 การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาลงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้มีความสามารถในการริเริ่มประกอบการ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี การศึกษาระดับปริญญาตรี และการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education)

การศึกษาลักษณะนี้มีผู้รับผิดชอบจัดขึ้น เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนตามปกติทั่วไป อาจจะจัดเป็นกิจกรรมอิสระหรือจัดในลักษณะร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ ก็ได้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสนองด้านการเรียนรู้ของผู้ที่ประสงค์จะเรียนตามความต้องการ ความสนใจ และความสะดวกของผู้เรียน เพื่อให้ได้รับความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติม หรือจัดให้เฉพาะผู้ที่ประสงค์จะเรียนเรียน ซึ่งอาจจัดในรูปแบบและระเบียบแบบแผน แต่ไม่เคร่งครัดอย่างการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะนี้ได้แก่ กิจกรรมการศึกษาในรูปแบบศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียน สถานเลี้ยงเด็กอ่อน โรงเรียนสอนศาสนาวันอาทิตย์ กิจกรรมกีฬาเยาวชนลูกเสือ การฝึกอาชีพสำหรับวัยรุ่น การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ กิจกรรมทางศาสนา การฝึก การอบรม การศึกษาอาชีพระยะสั้น การสอนบทเรียนทางวิทยุและโทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยส่วนรวมแล้วจะมีขอบข่ายการจัดการบริการครอบคลุมประชาชนทุกเพศ ทุกวัย และระดับของกิจกรรมจะมีประชากรกลุ่มเป้าหมายแตกต่างกันไปตามแต่วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น ๆ

3. การศึกษาที่ไม่เป็นทางการ (Informal Education)

การศึกษาลักษณะนี้เป็นกระบวนการศึกษาตลอดชีวิตอย่างแท้จริง คือรัฐหรือสังคมหรือบุคคลมิได้จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการจะเป็นกิจจะลักษณะ เป็นการเรียนรู้เองอยู่ทุกขณะจากสิ่งแวดล้อม จากสิ่งที่มีอยู่ จากสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมและตามธรรมชาติ ทุกคนในสังคมย่อมได้รับการศึกษาตามธรรมเนียม นับตั้งแต่เกิดจนตาย แหล่งการศึกษาลักษณะนี้ คนเราได้รับจากประสบการณ์ในการดำรงชีวิตประจำวันจากแหล่งต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อม เช่น เรียนรู้จากครอบครัว เพื่อนบ้าน จากการทำงาน การเดิน จากตลาด ร้านค้า ห้องสมุด ตลอดจนเรียนรู้จากสื่อมวลชนต่าง ๆ หรือแม้แต่การค้นพบสิ่งต่าง ๆ โดยบังเอิญ หรือเรียนรู้โดยไม่ตั้งใจ เป็นต้น

การศึกษาทั้งสามระบบนี้มีความสัมพันธ์และส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ทุกคนทุกวัยมีโอกาสได้รับการศึกษาไม่วิธีใดก็วิธีหนึ่งเสมอ เพื่อให้บุคคลดำรงชีวิตในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคม ขณะเดียวกันก็มิผลทำให้สังคมส่วนรวมเป็นสังคมที่มีความราบรื่นมั่นคง

2.5 ลักษณะของการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย⁵

1. การศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นการศึกษาระดับกลาง(Intermediate) ลักษณะนี้จะเป็นสากลทุกประเทศ จัดระดับการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาไว้ในแผนการศึกษาชาติเหมือนกัน คือเป็นการศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษาตอนต้น และก่อนระดับอุดมศึกษา

การศึกษาระดับนี้จึงมีความสำคัญมาก เพราะเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างการศึกษาถึง 2 ระดับ ฉะนั้นเมื่อรับผู้เรียนมาจากชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ก่อนจะสอนต่อ ต้องทดสอบความรู้พื้นฐานก่อนเพื่อจะได้ประสมประสานกับความรู้ที่จะให้ในระดับการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย และจะต้องเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์ให้ผู้เรียนมีความพร้อมที่จะไปศึกษาต่อ การศึกษาในระดับนี้มีทั้งที่จบในตัวเอง และเป็นพื้นฐานสำหรับไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

2. การศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นการศึกษานอกเกณฑ์บังคับ (Non Compulsory Education) โดยปกติทุกประเทศจะมีพื้นฐานต่ำ

⁵ อมรา เล็กเริงสินธุ์, หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา, กรุงเทพฯ : ฝ่ายเอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2540 : หน้า 17.

ของระดับการศึกษาไม่เท่ากัน บางประเทศจะบังคับให้จบระดับประถมศึกษา บางประเทศอาจบังคับให้จบระดับมัธยมศึกษา สำหรับในประเทศไทยจะบังคับให้ทุกคนเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย แม้ยังไม่ได้อยู่ในเกณฑ์บังคับแต่รัฐค่อนข้างเอาใจใส่มาก ดังเห็นได้จากการที่รัฐขยายโอกาสทางการศึกษาให้นักเรียนชั้นประถมศึกษามีโอกาสเรียนต่อจนถึงระดับการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2539 เป็นต้นมา จนดูเหมือนว่าการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาภาคบังคับ

3. การศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาเพื่อวัยรุ่น (Education for Adolescence) ข้อนี้เป็นลักษณะกำหนดที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาจะต้องคิดอยู่เสมอว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่แตกต่างจากวัยอื่น ๆ เป็นวัยที่ยากแก่การปฏิบัติต่อเขา เป็นวัยที่นักจิตวิทยาถือว่าเป็นทั้งเด็กและผู้ใหญ่อยู่ในคนเดียวกัน เป็นวัยที่มักจะสร้างปัญหาได้แย่งตลอดเวลา โดยเฉพาะในแง่ของการศึกษาในโรงเรียน

4. การศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาในระดับสุดท้ายที่จัดอยู่ในความควบคุม (The Latest Period of Controlling) เพราะหลังจากนี้ไป ไม่ว่าจะออกไปประกอบอาชีพหรือไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา การควบคุมดูแลและเปลี่ยนไปเป็นการดูแลตนเองอย่างผู้ใหญ่เต็มตัว ครู อาจารย์จะเป็นเพียงที่ปรึกษาในเวลาที่เขาต้องการจะปรึกษาเท่านั้น

2.6 ความสำคัญของการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย

การศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย นับว่าสำคัญมากระดับหนึ่ง ทั้งนี้เพราะผู้เรียนอยู่ในระดับวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เป็นวัยที่มุ่งแสวงหาวิถีทางเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีต่อไปในอนาคตข้างหน้า เป็นช่วงอายุที่ต้องการโอกาสในการสำรวจความสามารถ ความถนัด ความสนใจของตนเองเพื่อจะได้เลือกและตัดสินใจเลือกอาชีพได้เหมาะสมกับตนเอง นอกจากนี้วัยรุ่น ยังเป็นวัยที่มีลักษณะอ่อนไหวทางด้านจิตใจ มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงเจตคติและค่านิยมได้มาก อีกทั้งกำลังจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต การศึกษาระดับนี้จึงต้องมีการวางแผนอย่างรัดกุม มีหลักการที่แน่นอนเพื่อปลูกฝังและสร้างสรรค์ให้เยาวชนของชาติมีลักษณะ และคุณสมบัติที่สังคมและประเทศต้องการ การศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย นับเป็นการศึกษาระดับสุดท้ายที่อยู่ใน

ความควบคุมด้านความประพฤติและพฤติกรรมอย่างเคร่งครัด เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้ยึดมั่นในวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดีหากจะพิจารณาความสำคัญของการศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายแล้วอาจแบ่งได้เป็น 4 ด้าน⁶ ดังนี้

1. ความสำคัญของการศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ต่อการพัฒนาบุคคล

เนื่องจากผู้เรียนระดับนี้กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต การศึกษาในระดับนี้จึงมีส่วนในการสร้างคุณลักษณะที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างดี เป็นที่ยอมรับของสังคม มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงตนได้ เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมสามารถทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักรักษาสุขภาพของตน และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ดังนั้นการศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาวัยรุ่นให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพ

2. ความสำคัญของการศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ต่อสังคม

การศึกษามีหน้าที่ในการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีการ ความเชื่อและแนวทางการประพฤติปฏิบัติให้แก่เยาวชนของชาติ ยิ่งสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเพียงใด บทบาทในการจัดเตรียมเยาวชนให้แก่สังคมก็เป็นภาระหน้าที่ของสถาบันการศึกษามากขึ้นเพียงนั้น การศึกษาระดับประถมเป็นเพียงการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตเพื่อทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน เขียน และคิดคำนวณ ซึ่งยังไม่เพียงพอสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพในสังคมที่มีความสลับซับซ้อน การศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงเป็นความจำเป็นและมีความสำคัญโดยเฉพาะในสังคมที่มีความสลับซับซ้อน อย่างเช่นปัจจุบัน สังคมไทยก็มีแนวโน้มจัดการศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับ

3. ความสำคัญของการศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ต่อเศรษฐกิจ

โรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นแหล่งผลิตทรัพยากรมนุษย์อันเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่อความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศ โรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถตอบสนองและแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ได้หลายประการ เช่น การส่งเสริมความสามารถเชิงเศรษฐกิจ ให้มีความสามารถในการคิด รู้จักต่อรองอย่างถูกต้องและเป็นธรรมเพื่อไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง

⁶ เรื่องเดียวกัน 8, หน้า 28.

4. ความสำคัญของการศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ต่อเศรษฐกิจการเมืองการปกครอง

การศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายมีความสำคัญต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองด้วยเหตุที่ว่าโรงเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นสถาบันทางการศึกษาที่วางรากฐานทางความคิดและความประพฤติของวัยรุ่น ปลูกฝังคุณธรรม และความสำนึกในหน้าที่พลเมือง สร้างความมีวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรมให้สมกับที่เป็นพลเมืองดีของชาติ เพื่อผู้เรียนจะได้เป็นประชาชนที่มีบทบาททางการเมืองอย่างเต็มที่และถูกต้องในอนาคตตลอดจนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

2.7 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ⁷

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เป็นหลักสูตรวิชาชีพ 3 ปี ซึ่งจบในตัวเอง มีวิชาชีพให้เลือกเรียนได้อย่างกว้างขวาง โดยรับจากผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า เพื่อให้ประกอบอาชีพโดยตรง มีจุดมุ่งหมายให้มีความรู้มีฝีมือ มีความชำนาญและประสบการณ์ สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพด้วยความมั่นใจ

2.7.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ

1. เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนตามความต้องการของประเทศ
2. เพื่อฝึกอบรมให้บุคคลมีงานทำและมีรายได้
3. เพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพ
4. เพื่อพัฒนาความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ของบุคคลให้มีความพึงพอใจในงานนั้น ๆ
5. เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเจริญก้าวหน้าแห่งตน

⁷ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การจัดและการบริหารอาชีวศึกษา, กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, 2542 : หน้า 16 – 94.

6. เพื่อให้ประเทศได้มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจและสังคม เพื่อความมั่นคงแห่งชาติ

2.7.2 ประเภทแผนการเรียนของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ

1. แผนการเรียนประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม เป็นการจัดประเภทวิชาที่มุ่งให้นักเรียนมีทักษะวิชาชีพด้านอุตสาหกรรม ด้านการลงทุน การประกอบธุรกิจขนาดใหญ่ในการผลิตที่ต้องจัดการที่มีรูปแบบและระบบจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม ดังนี้

1.1 เพื่อให้มีความสามารถและประสบการณ์ด้านอุตสาหกรรม มีความรู้ในการประกอบอาชีพการลงทุน ด้านการผลิต การค้า ตลอดจนนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรม

1.2 เพื่อให้มีโอกาเลือกงานอาชีพที่เหมาะสมกับความสามารถ เจตคติ และความรู้ของตนเอง

1.3 เพื่อพัฒนาคุณภาพ จริยธรรม เจตคติ กิจนิสัย การทำงานที่ดี มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างงานและพัฒนาอุตสาหกรรมได้เสมอ

1.4 เพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพ มีสุขภาพ อนามัยที่สมบูรณ์ทั้งทางกายและใจ

2. แผนการเรียนประเภทวิชาศิลปหัตถกรรมและศิลปกรรม เป็นประเภทวิชาที่มุ่งฝึกอบรมให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ และทักษะวิชาชีพด้านฝีมือ ทำให้เกิดความสุนทรีย์ภาพในการสร้างสรรค์งานด้านฝีมือและศิลปะ หลักสูตรของวิชาประเภทศิลปหัตถกรรมและศิลปกรรมมีจุดมุ่งหมายดังนี้

2.1 ให้มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการทางศิลปหัตถกรรมและศิลปกรรม เพื่อที่จะใช้นำไปค้นคว้าและพัฒนางานศิลปหัตถกรรมและศิลปกรรมของชาติ ให้สอดคล้องกับความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่

2.2 ให้มีความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปหัตถกรรมและศิลปกรรม อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นมีเจตคติที่ดีต่องานศิลปะ

2.3 ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมและศิลปกรรมและสามารถนำไปใช้ประยุกต์ให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ ตามสภาพสังคมเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน

2.4 ให้มีลักษณะนิสัยเป็นผู้รับผิดชอบต่อหน้าที่ มีคุณธรรม จริยธรรม และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

2.5 ให้สามารถจัดการเชิงธุรกิจ เชิงอุตสาหกรรม และฝึกให้มีทักษะในวิชา ศิลปหัตถกรรมและศิลปกรรมจนสามารถนำไปประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ

3. แผนการเรียนประเภทวิชาคหกรรม เป็นวิชาที่ว่าด้วยศิลปะที่เกี่ยวกับงานบ้าน ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การตัดเย็บเสื้อผ้า การประกอบอาหาร และการตกแต่งบ้าน ตลอดจนการดูแล เลี้ยงดูเด็กและคนชรา จุดมุ่งหมายของหลักสูตรประเภทวิชาคหกรรม มีดังนี้

3.1 เพื่อการกินดีอยู่ดีของครอบครัวและการสร้างสรรค์ครอบครัวให้พัฒนา ทุก ๆ ด้าน

3.2 เพื่อให้มีความรู้ทางวิชาการ และวิชาชีพเป็นพื้นฐานในการปรับปรุงให้ทัน กับความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน

3.3 เพื่อให้มีความรู้ทางการออกแบบ และประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ ให้เหมาะสม กับความนิยมของตลาดและสามารถสร้างงานได้

3.4 เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับธุรกิจการค้าและธุรกิจบริการ เป็นพื้นฐานในการ ประกอบอาชีพครบวงจร

3.5 เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีกิจนิสัยใน การทำงานอย่างถูกต้อง

3.6 เพื่อให้สามารถนำความรู้ความชำนาญในวิชาชีพไปประกอบอาชีพอิสระ ประกอบอาชีพส่วนตัว หรือทำงานร่วมกับผู้อื่นให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

4. แผนการเรียนประเภทวิชาพาณิชยกรรม เป็นการจัดการศึกษาด้านการค้าขาย ธุรกิจ รวมทั้งการประกอบการอื่น ๆ ในเชิงธุรกิจและบริการ จุดมุ่งหมายของวิชาประเภท พาณิชยกรรมคือ

4.1 เพื่อให้มีความสามารถ มีประสบการณ์ทางธุรกิจ และความรู้ในการ ประกอบอาชีพ นักบัญชี นักขาย เลขานุการ บริการธุรกิจโรงแรม บริการธุรกิจสถานพยาบาล ทั้งภาครัฐบาลและเอกชนอย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 เพื่อให้มีความสามารถ ประสบการณ์ และความรู้ในการประกอบการ เจตคติที่ดีต่ออาชีพ มีประสิทธิภาพในการทำงาน

4.3 เพื่อให้มีโอกาสเลือกงานอาชีพที่เหมาะสมกับความสามารถ เจตคติและ ความรู้ของตนเอง

4.4 เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เจตคติ กิจนิสัย การทำงานที่ดี มีความคิด สร้างสรรค์ สามารถสร้างงานและพัฒนางานอาชีพธุรกิจและอาชีพส่วนตัวได้เสมอ

4.5 เพื่อส่งเสริมบุคลิกภาพ มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ทั้งจิตใจและร่างกาย

4.6 ให้เกิดความเข้าใจในปัญหา เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศ และโลกปัจจุบัน มีความสำนึกในความเป็นไทย ดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

5. แผนการเรียนประเภทวิชาเกษตรกรรม เป็นประเภทวิชาด้านการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์การประมง ป่าไม้ และวิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องกับด้านเกษตร และผลิตผลทางการเกษตร การเรียนการสอนของแผนการเรียนประเภทวิชานี้มีจุดมุ่งหมายคือ

5.1 เพื่อให้มีความรู้ในการประกอบอาชีพโดยตรง และเปิดโอกาสให้เลือกรเรียนโดยเสรี ตามความถนัด ความสนใจและความต้องการของตลาดแรงงาน

5.2 เพื่อให้มีความสามารถนำความรู้ ออกไปประกอบอาชีพด้วยความมั่นใจ มีความสามารถในการผลิต การบริโภค การบริการ การจำหน่ายและการจัดการ

5.3 เพื่อให้เกิดทักษะ ปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพในเชิงธุรกิจ อุตสาหกรรมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการเกษตร

5.4 เพื่อให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีสุขภาพและอนามัยที่สมบูรณ์

5.5 เพื่อให้รู้จักหน้าที่ มีความรับผิดชอบ มีความขยันอดทน และประหยัด

5.6 เพื่อให้มีความสำนึกในความเป็นไทย ดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย

2.7.3 โครงสร้างของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ

หลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพมีการแบ่งเนื้อหาตามลำดับก่อนหลัง และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เพิ่มพูนสัมพันธ์กันตามที่กำหนด โครงสร้างหลักสูตรมี 6 องค์ประกอบคือ

1. ภาคการศึกษา สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่จัดการศึกษาแบบทวิภาค (Semester System) เป็นลักษณะหลักสูตร 2 ภาคเรียนในหนึ่งปีการศึกษา

2. หมวดวิชา โครงสร้างหลักสูตรแบบหน่วยกิต นิยมแบ่งเป็นหมวดวิชาเพื่อสะดวกในการจัดหลักสูตร เช่น หลักสูตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ จัดหมวดวิชาเป็น 3 หมวด คือ

2.1 หมวดวิชาชีพ

2.2 หมวดวิชาภาษาสังคม

2.3 หมวดวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

3. ลักษณะวิชา ส่วนมากจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือวิชาทฤษฎีและวิชาปฏิบัติ

3.1 วิชาทฤษฎี หมายถึง ทฤษฎีทางวิชาชีพ เช่น ในสาขาช่างอุตสาหกรรม จะต้องประกอบด้วยทฤษฎีช่าง คณิตศาสตร์ เขียนแบบ เป็นหลักใหญ่ แล้วทฤษฎีอื่นประกอบเข้าไปอีกตามความจำเป็น เช่น วิชาประเภทสังคมภาษาและอื่น ๆ ซึ่งจะต้องจัดอัตราส่วนตามความเหมาะสม

3.2 วิชาปฏิบัติ หมายถึง การฝึกปฏิบัติของวิชาต่าง ๆ ในด้านการฝึกปฏิบัติทางวิชาชีพ และมีงานทดลองด้วย

4. การกำหนดหน่วยกิต แต่ละวิชาจะกำหนดหน่วยกิตที่เสร็จสิ้นในแต่ละภาคการศึกษา การกำหนดจำนวนหน่วยกิตของแต่ละวิชาจะต้องกำหนดให้เหมาะสม เพื่อมิให้รายวิชากระจายมากเกินไป เช่น กำหนดไว้อย่างต่ำเพียง 1 – 3 หน่วยกิตต่อรายวิชา และผู้เรียนจะเรียนระหว่าง 10 – 20 หน่วยกิตต่อภาคเรียน

5. ประมวลวิชา คือรายการแสดงวิชาที่สอนในหลักสูตรจะประกอบด้วย รหัส ชื่อวิชา จำนวนหน่วยกิต วิชาบังคับก่อนหลัง ถ้ามีและจำเป็นในรายวิชานั้น รวมทั้งเนื้อหาวิชาโดยสังเขป การกำหนดรายวิชานี้ก็เพื่อความสะดวกในการลงทะเบียนของนักเรียน และการสื่อความหมายได้รวดเร็วขึ้น รวมทั้งการประเมินผลการเรียนการสอน และการบริหารหลักสูตร รหัสวิชาอาจจะกำหนดเป็นตัวเลขหรือตัวอักษร หรือจะผสมผสานระหว่างตัวเลขและตัวอักษรก็ได้

6. การประเมินผล การศึกษาในหลักสูตรแบบหน่วยกิตจะบอกทั้งปริมาณและคุณภาพ คือจำนวนหน่วยกิตจะบอกเชิงปริมาณ ส่วนคุณภาพจะระบุโดยการวัดและแสดงค่าออกมาเป็นสัญลักษณ์โดยใช้เป็นตัวอักษร

2.8 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย⁸

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นการศึกษาระดับกลางสำหรับผู้ที่มิมีเกณฑ์อายุอยู่ในวัยรุ่น คือ ระหว่างอายุ 15 – 19 ปี เป็นการศึกษาระดับที่เชื่อมต่อจากระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจและความถนัด และเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

⁸ อมรา เล็กเริงสินธุ์, หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา, กรุงเทพฯ : ฝ่ายเอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2540 : หน้า 44.

2.8.1 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. เพื่อให้รู้จักดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ สุจริตและยุติธรรม มีระเบียบวินัยมีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และท้องถิ่น ประเทศชาติ
2. เพื่อให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีนิสัยใฝ่หาความรู้และทักษะอยู่เสมอ รักการทำงาน สามารถทำงานเป็นหมู่คณะ มีความขยันหมั่นเพียร อดทนและรู้จักประหยัด
3. เพื่อให้มีความรู้ ทักษะวิชาชีพเพียงพอแก่การดำเนินชีวิต มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ รู้ช่องทางในการประกอบสัมมาชีพ เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญต่อท้องถิ่นและประเทศชาติ
4. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าในวิทยาการศิลปวัฒนธรรมธรรมชาติ รู้จักและอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
5. เพื่อให้รู้จักเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น รู้จักหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพของตน ในทางสร้างสรรค์บนรากฐานแห่งกฎหมายจริยธรรม และศาสนา
6. เพื่อให้มีความสำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกัน เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความรักชาติ รักประชาธิปไตย รู้จักใช้สติปัญญาในการดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์
7. เพื่อให้เข้าใจพื้นฐานและปัญหาการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และของโลกปัจจุบัน มีความสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติและรู้จักแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งด้วยวิธีการแห่งปัญญา และสันติวิธี

2.8.2 ประเภทแผนการเรียนของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย

แผนการเรียนในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายมี 2 แบบคือ แผนการเรียนวิชาสามัญ และแผนการเรียนวิชาชีพ

1. แผนการเรียนวิชาสามัญ ได้แก่แผนการเรียนที่จัดไว้สำหรับนักเรียนที่จะเลือกเรียนวิชาสามัญ โดยมีจุดมุ่งหมายเมื่อสำเร็จจากระดับมัธยมศึกษาแล้วจะมีพื้นฐานความรู้เพื่อไปศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาที่สูงขึ้นไปในสาขาวิชาสามัญ แผนการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นแผนการเรียนวิชาสามัญ นิยมจัดอยู่ 3 แบบคือ

1.1 แผนการเรียนที่เน้นทางศิลปศาสตร์ ได้แก่แผนการเรียนที่จัดวิชาเลือกทางภาษา อาจจะเป็นภาษาไทย หรือภาษาต่างประเทศเป็นหลัก หรือมีภาษาต่างประเทศและมีวิชาอื่นประกอบ เช่น แผนการเรียนภาษาอังกฤษ-ภาษาฝรั่งเศส แผนการเรียนภาษาอังกฤษ-คณิตศาสตร์ เป็นต้น แผนการเรียนนี้เหมาะสำหรับนักเรียนที่มีความประสงค์จะศึกษาต่อในสาขาวิชาสามัญที่ต้องการความรู้พื้นฐานวิชาทางศิลปศาสตร์

1.2 แผนการเรียนที่เน้นทางวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ ได้แก่แผนการเรียนที่มุ่งให้นักเรียนได้เรียนทางวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์โดยเฉพาะ เป็นแผนการเรียนที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนที่เรียนดีเพราะมีวิชาที่มีเนื้อหาที่ยาก คือวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ นักเรียนที่เรียนแผนการเรียนนี้จะมีพื้นฐานความรู้ที่เรียนต่อในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ แพทยศาสตร์ พยาบาล หรืออื่น ๆ ที่ต้องการพื้นฐานความรู้เหล่านี้

1.3 แผนการเรียนทั่วไป เป็นแผนการเรียนที่จัดไว้สำหรับนักเรียนที่ไม่ได้มุ่งเรียนต่อสาขาวิชาใดโดยเฉพาะ เพียงแต่ต้องการเรียนให้จบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายเท่านั้น รายวิชาที่จัดไว้ในแผนการเรียนนี้อาจเป็นวิชาสามัญทั่วไป เช่น ภาษาไทย สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ทั่วไป ศิลปศึกษาและอื่น ๆ เป็นแผนการเรียนที่นักเรียนทั่วไปเรียนได้

2. แผนการเรียนวิชาชีพ ได้แก่แผนการเรียนที่จัดไว้สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการที่จะเรียนทางสายอาชีพโดยมีเป้าหมายว่า เมื่อเรียนจบแผนการเรียนแล้ว สามารถใช้ความรู้เป็นพื้นฐานในการออกไปประกอบอาชีพ หรือไปศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาทางวิชาชีพ

2.8.3 โครงสร้างของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายมีการแบ่งเนื้อหาตามลำดับก่อนหลัง และโครงสร้างของหลักสูตรมีองค์ประกอบเช่นเดียวกับหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ยกเว้นหมวดวิชาของหลักสูตร ซึ่งโครงสร้างของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มวิชาบังคับ หมายถึง กลุ่มวิชาพื้นฐานที่ทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อให้มีคุณสมบัติร่วมที่พึงปรารถนา ได้แก่ วิชาที่ใช้ในการสื่อสาร วิชาที่จำเป็นสำหรับการเป็นมนุษย์และความเป็นไทย วิชาที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาบุคคลให้เป็นคนที่สมบูรณ์และวิชาที่ปรุงแต่งลักษณะนิสัยส่วนตัวให้เป็นพลเมืองดี มีคุณภาพ มีสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ กลุ่มวิชาบังคับมี 2 ส่วน คือ

1.1 บังคับวิชาสามัญ 24 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ วิชาภาษาไทย สังคมศึกษา พละนาฏศิลป์ และวิทยาศาสตร์ วิชาละ 6 หน่วยการเรียนรู้

1.2 บัณฑิตวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ 12 หน่วยการเรียนรู้ เลือกเพียงหนึ่งสาขาจาก ข่างอุตสาหกรรม เกษตรกรรม คหกรรม พาณิชยกรรม ศิลปหัตถกรรม ศิลปกรรม

2. กลุ่มวิชาเลือก มี 2 ส่วน คือ

2.1 วิชาเลือกตามแผนการเรียนรู้ เลือกจากวิชาสามัญ และวิชาพื้นฐานวิชาชีพ คือวิชาภาษาไทย สังคมศึกษา พละนามัย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ ศิลปกรรม ข่างอุตสาหกรรม เกษตรกรรม คหกรรม พาณิชยกรรม ศิลปกรรม

2.2 วิชาเลือกเสรี เป็นกลุ่มวิชาสำหรับตอบสนองความสนใจของผู้เรียนให้ เลือกเรียนได้โดยอิสระเพื่อให้ได้เรียนรู้เฉพาะอย่าง ส่วนใหญ่จะเป็นหลักสูตรเบ็ดเสร็จระยะสั้นที่ เป็นประโยชน์และช่วยเสริมทั้งวิชาบังคับ และวิชาเลือกในกลุ่มสามัญและกลุ่มอาชีพ

2.9 แนวคิดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายเพื่อการลงทุนทางการศึกษา

การศึกษาเป็นกระบวนการผลิตชนิดหนึ่ง ซึ่งช่วยเปลี่ยนแปลงมนุษย์ให้มีคุณภาพดีขึ้น สิ่งที่เกิดไม่ใช่สินค้าและไม่ใช่เครื่องจักรกล แต่เป็นสิ่งที่นักเศรษฐศาสตร์เรียกว่า ทุนมนุษย์ (Human capital) การที่นักเศรษฐศาสตร์ถือว่าการศึกษาคือทุนมนุษย์นั้นก็เพราะนักเศรษฐศาสตร์ เชื่อว่าการศึกษาคือปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลก่อให้เกิดการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ การลงทุน ด้านการศึกษาจึงเป็นการลงทุนสร้างมนุษย์เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีผล สำคัญต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญ

ในการลงทุนการศึกษาจึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่ใช้ในการลงทุนซึ่ง ค่าใช้จ่ายนี้อาจพิจารณาได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. พิจารณาในส่วนของผู้จัดสรรบริการการศึกษา คือ ค่าใช้จ่ายที่สถาบันการศึกษาลงทุนไปในการให้บริการการศึกษา ซึ่งโดยทั่วไปแล้วค่าใช้จ่ายประเภทนี้รัฐบาลเป็นผู้ลงทุนโดยตรง ประกอบด้วย

1.1 ค่าใช้จ่ายดำเนินการ ซึ่งจะรวมค่าใช้จ่ายในหมวดเงินเดือน ค่าตอบแทน ค่าจ้าง ค่าวัสดุ ค่าใช้สอย ค่าสาธารณูปโภคและเงินอุดหนุน ทั้งในส่วนที่เป็นเงินงบประมาณ เงิน

⁹ กทกร อินทุโสภณ, การศึกษาค่าใช้จ่ายส่วนตัวของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย, เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยพายัพ, 2529 : หน้า 10 - 19.

นอกงบประมาณ และเงินต่างประเทศ ค่าใช้จ่ายดำเนินการในหมวดต่าง ๆ เหล่านี้ จะถูกจำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการใช้เงินเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการบริหารทั่วไป ค่าใช้จ่ายเพื่อการเรียนการสอน ค่าใช้จ่ายเพื่อให้บริการชุมชนและค่าใช้จ่ายเพื่อทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม

1.2 ค่าใช้จ่ายทุนทรัพย์สิน ได้แก่ ค่าเสียโอกาสในการใช้อาคารสถานที่ และครุภัณฑ์เพื่อการศึกษาแทนที่จะนำไปใช้ในกิจกรรม หรือบริการอื่น ๆ

2. พิจารณาในส่วนของผู้รับบริการการศึกษา ประกอบด้วย

2.1 ค่าใช้จ่ายส่วนตัวเกี่ยวกับที่พักอาศัย ได้แก่ ค่าที่พักอาศัย และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เกี่ยวกับที่พัก เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ และค่าซักกรีด

2.2 ค่าใช้จ่ายส่วนตัวนอกที่พักอาศัย ได้แก่ ค่าอาหาร ค่ายานพาหนะประจำวัน ค่าบันเทิง พักผ่อนและสังสรรค์

2.3 ค่าใช้จ่ายส่วนตัวเกี่ยวกับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและค่ารักษาพยาบาล

2.4 ค่าใช้จ่ายส่วนตัวเกี่ยวกับการศึกษา ได้แก่ ค่าลงทะเบียนวิชาเรียน ค่าธรรมเนียม ค่าบำรุงต่าง ๆ ตามระเบียบของสถาบัน ค่าตำราและอุปกรณ์การศึกษา ค่าทำรายงาน ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องแบบชุดฝึกงานและอุปกรณ์ในการศึกษาภาคปฏิบัติ ค่ากิจกรรมพิเศษ และค่าชดใช้ในกรณีที่ทำของเสียหาย